

Nr 650

Av fru Lewén-Eliasson m. fl., om beaktande av servicebehoven vid samhällsplaneringen.

(Lika lydande med motion nr 519 i Första kammaren)

Om tio år har tre miljoner människor i vårt land flyttat in i nya bostäder. Den samtidiga förskjutningen av befolkningen mot de större tätorterna gör att de allra flesta också kommer att bosätta sig i nya bostadsområden. Helt nya samhällen kommer att växa upp i en omfattning som aldrig förr. Bland de faktorer, som mest påverkar denna utveckling, är näringslivets strukturförändring. Människorna söker sig till de platser där det bjuds bättre och flera arbetstillfällen, men de eftersträvar också vidgade utbildningsmöjligheter och rikare variation för fritiden. De vill kort sagt öka sina valmöjligheter.

De nya samhällena måste därför ges ett innehåll och en utformning som svarar emot människornas behov och inte låser fast dem i en livsföring som varken de själva eller samhället är betjänta av.

I samhällsbyggandet föreligger alltid den svårigheten att man med dagens resurser skall möta morgondagens behov. Det är ett ekonomiskt dilemma. Men det är också svårt att i nuläget bedöma hur man i en framtid värderar olika inslag i boendemiljön. Med den moderna vetenskapens hjälp har vi dock i dag möjlighet att klarlägga de boendes önskemål och preferenser ganska väl.

Vid planeringen kan man utgå ifrån att människorna får ökade realinkomster och kommer att ha längre fritid och eftersträva ett bekvämare liv.

Befolkningsstrukturen är en avgörande faktor då ett bostadsområdes utformning och utrustning med olika nyttigheter skall bestämmas. Om detta vet vi att det finns en tydlig tendens till ökad hushållsplittring. De gamla önskar ha eget hushåll och egen bostad. I en undersökning som byggnadsforskningsinstitutet genomfört uppgav över 90 % av de tillfrågade åldringarna att de ville ha självständig hushållning i egen bostad; att bo på ålderdomshem eller hos anhöriga lockade ytterst få. Motsvarande förhållande gäller ungdomen. I dag önskar så gott som alla ensamstående personer över 18 år en egen bostad. Dessa förhållanden måste man taga stor hänsyn till i synnerhet som exempelvis gruppen personer i åldern över 65 år ökar mycket kraftigt under de närmaste tio åren.

I den allmänna beskrivningen av befolkningen förtjänar det att uppmärksammas att så många i de nya bostadsområdena också är nya på orten och saknar det stöd som den gamla invanda miljön erbjuder från anför-

vanter och grannar. De gifta kvinnornas ökade deltagande i förvärvslivet måste man lägga den största vikt vid. Många gånger torde en familjs flyttning mot den stora tätorten vara betingad av en önskan att öppna möjligheterna även för den gifta kvinnan att taga arbete utom hemmet och även få tillfälle till utbildning. Den hushållstyp där såväl mannen som hustrun studerar blir också allt oftare förekommande. Det är något av en paradox att samhället har ett så stort behov av arbetskraft samtidigt som allt flera kvinnor önskar arbete utom hemmet men hindras av kanske främst bristen på service i bostadsområdena.

Utvecklingen visar att med ökade inkomster är hushållen benägna att köpa sig större bekvämlighet. Samtidigt är det klart att det finns grupper som framför allt är beroende av att samhället ställer tjänster till deras förfogande. Vårdfunktionen är för pensionärerna ett sådant angeläget område. För barnfamiljerna är denna service likaså viktig, eftersom omsorgen om barnen i stor utsträckning måste lösas utom hemmen om reella valmöjligheter skall erbjudas föräldrarna. Men servicebegreppet är mycket vidare och omfattar sådant som distribution av varor och tjänster, undervisning, samling och rekreation, fastighetsservice, kommunikationer och hälso- och sjukvård.

Ansvaret för dessa olika funktioner är fördelat på många. Bostadsföretagen står för bostaden och till den fästade kollektiva komplement. För barntillsynen svarar kommunen, som också sörjer för de gamla så länge dessa är friska; blir de sjuka delas detta ansvar med landstinget. Att sörja för undervisning är likaså en allmän angelägenhet under det att distributionen av varor skötes av olika företag. Då detta emellertid inte längre är en lönande affär uppstår frågan hur det skall ordnas med den delen av servicen. Den pågående strukturrationaliseringen av detaljhandeln med nedläggande av butiker i stor omfattning har ställt frågan öppen vem som skall garantera de boende en tillfredsställande försörjning med butiker.

Tillgången till fritidssysselsättningar för olika grupper är avhängig av både initiativ från samhället och enskildas åtgärder.

Det är uppenbart att det är mycket komplicerat att åstadkomma en enhetlig och fullständig serviceförsörjning i ett bostadsområde med detta delade ansvar.

Den debatt som kommit i gång om dessa frågor visar med all tydlighet hur angeläget det är att man tar ett nytt grepp i fråga om samhällsplaneringen. Den fråga som man diskuterar så ivrigt nämligen om man löser människornas problem i dessa avseenden bäst om man bygger servicehus eller ser ett helt bostadsområde som en serviceenhet är bara ett delproblem, men intensiteten i debatten visar emellertid hur angeläget det är att man kommer till rätta med dessa frågor. Samtidigt framgår det att man saknar ett principiellt underlag för samhällsplaneringen i stort och smått.

Då man skall utforma service i bostadsområdena lägger man olika innebörd i begreppet service.

Det är önskvärt att man klarlägger sammanhangen i fråga om:

a) Vilka konsumentgrupper (med hänsyn till ålder, familjeförhållanden, hälsotillstånd, ekonomiska resurser, utbildning och yrke) är i behov av vilken service?

b) Hur bör servicefunktionerna utformas med hänsyn till krav på arbetskraft, utrustning, utrymme och läge för olika konsumentgrupper?

c) Vem skall tillhandahålla olika slag av service — samhälle, bostadsföretag, kommersiella intressenter?

Man är på många håll i gång för att söka lösningar på dessa frågor. Kooperativa och andra bostadsföretag är aktiva. Kommuner har tagit upp frågan för utredning. Den nyligen publicerade skissen till ny regionplan för Storstockholm innehåller en genomtänkt teori för hur servicen skall utformas. Visst vetenskapligt arbete är också i gång. Alla dessa ansträngningar till trots är det vår bestämda uppfattning att här måste göras en samlad och snabb insats från samhällets centrala ledning.

Det räcker inte med att kartlägga nuvarande förhållanden och önskemål, det behövs även en styrning och aktiva insatser från samhällets sida. Hitills har dessa huvudsakligen inriktats på bostadens utrustning och utformning, som numera fyller högt ställda krav. Det är dags för insatser som påverkar bostadsområdenas utformning.

Ansvar för handläggningen av olika delfunktioner är splittrat på olika centrala organ som byggnadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, allmänna arvsfonden m.fl. Detta är inte sällan en olägenhet, och man behöver se över och samordna olika anvisningar, rekommendationer och statsbidragsregler, så att dessa inte försvårar tillkomsten av serviceanläggningar. I stället måste det komma till en medveten samordning och en mera bestämd styrning för att göra bostadsmiljön utformad så, att servicefrågorna i hela deras vidd blir beaktade med hänsyn till olika befolkningsgruppers intressen i ett modernt progressivt samhälle.

Med hänvisning till vad ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen i skrivelse begär att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om att befintligt material rörande de i motionen aktualiserade frågorna sammanställs, kompletterande utredningar utföres och med ledning härav vägledande anvisningar för beaktande av servicebehoven i samhällsplaneringen snarast utfärdas.

Stockholm den 26 januari 1967

Anna-Lisa Lewén-Eliasson (s) Essen Lindahl (s) Bror E. Nyström (s)

Anna-Greta Skantz (s)

Ingvar Carlsson (s)